

Ethisch verantwoord sporten: beleid, acties en drempels in Vlaamse jeugdsportclubs

Jan Seghers

Professor, KU Leuven, departement Bewegingswetenschappen, onderzoeksgroep Fysieke Activiteit, Sport en Gezondheid

Jeroen Meganck

Doctorandus, KU Leuven, departement Bewegingswetenschappen, onderzoeksgroep Fysieke Activiteit, Sport en Gezondheid

Jeroen Scheerder

Professor, KU Leuven, departement Bewegingswetenschappen, onderzoeksgroep Sport- & Bewegingsbeleid

ABSTRACTS

Anno 2009 telden Vlaamse sportclubs meer dan 500.000 jeugdleden. Hoewel sportdeelname voornamelijk een vorm van actieve ontspanning is, biedt de informele context van de jeugdsportclub heel wat mogelijkheden op het gebied van vorming en ontwikkeling van jongeren. Zo leren jongeren er niet alleen sporttechnische en -tactische skills, maar ook interpersoonlijke vaardigheden zoals respectvol omgaan met elkaar. Dit geldt ook voor sociale en ethische aspecten zoals fair play en het interageren met mensen uit andere sociale groepen en culturen. Met steun van de Vlaamse overheid werd in 2011 bij een representatief staal van jeugdsportclubs (N = 193) gepeild naar het beleid, de acties en de ervaren drempels in jeugdsportclubs betreffende zes ethische thema's: de rechten van het kind in de sport, inclusie, respect voor diversiteit, fair play, bescherming van de fysieke en psychische integriteit van het individu en solidariteit. Negentig procent van de ondervraagde sportclubs erkent dat het bevorderen van ethiek in de jeugdsport een belangrijke taak is. Toch geeft 62 procent van de ondervraagde clubbestuurders aan dat hun club in de toekomst meer aandacht moet besteden aan deze thematiek. Een gebrek aan kennis en expertise wordt als voornaamste drempel ervaren om de ethische thema's te vertalen naar concrete acties of beleidspunten.

Jeugdsport – Ethiek – Fair play – Beleid – Acties – Drempels

In Flanders, about half a million of youngsters are actively engaged in sports clubs. Through sports young athletes are not only taught the sport skills they need in order to participate in sports, they also learn about ethical issues such as fair play. With support of the Flemish government, a survey was conducted among a representative sample of Flemish youth sports clubs (N = 193). The aim of this survey was to describe and analyze the policies, practices and barriers in sports clubs related to the promotion of ethics in youth sport. Ninety percent of the youth sports clubs acknowledged that the promotion of ethics in sports is a very important task. However, 62 percent of the clubs admitted that they should increase these efforts in the near

future. A lack of knowledge and expertise was identified as the main barrier to transfer ethical issues into daily sports practice.

Youth sports – Ethics in sports – Fair play – Policy – Practice – Barriers

En Flandre, plus de 500.000 de jeunes sont membres d'un club sportif. De par le sport, les jeunes athlètes acquièrent non seulement des compétences sportives, mais ils se familiarisent aussi avec les aspects éthiques du sport tels que le fair-play. Avec le soutien du Gouvernement Flamand, une enquête a été menée sur un échantillon représentatif de clubs sportifs pour jeunes en Flandre (N = 193). Le but de cette étude était d'analyser les stratégies, les activités et les obstacles des clubs sportifs liés à la promotion de l'éthique dans le sport. Quarante-vingt dix pour cent des clubs sportifs reconnaissent que la promotion de l'éthique dans le sport est une tâche très importante. Toutefois, 62 pour cent admettent que des efforts importants restent à faire à cet égard. Un manque de connaissances et d'expertise est identifié comme le principal obstacle à l'incorporation de thèmes éthiques dans l'activité sportive.

Sport de jeunesse – Ethique dans le sport – Fair-play – Stratégie – Activités – Obstacle

INLEIDING

Iets minder dan dertig procent van de 12- tot en met 75-jarigen in Vlaanderen is actief lid van een sportclub (Scheerder *et al.*, 2013). Van het totale ledenbestand van sportclubs maken jongeren (tot en met 18 jaar) een aanzienlijk aandeel uit. In 2009 waren meer dan een half miljoen jongeren aangesloten bij een sportclub van een erkende sportfederatie (Scheerder *et al.*, 2011). Deelname aan clubgeorganiseerde sport heeft tal van voordelen. Zo biedt de sportvereniging haar leden de mogelijkheid om op vrijwillige basis met elkaar om te gaan. Andere socialisatiekanalen, zoals het gezin of de school, beschikken hier niet noodzakelijk over. Hoewel de georganiseerde jeugdsport geen opvoedingspraktijk is in de strikte zin van het woord, biedt de informele context van de jeugdsportclub diverse mogelijkheden op het gebied van vorming en ontwikkeling van jongeren. Zo kan deelname aan georganiseerde jeugdsport in verband worden gebracht met een positieve fysieke en psychosociale ontwikkeling (Fraser-Thomas *et al.*, 2005). Op het fysieke vlak denken we onder meer aan het verwerven van motorische vaardigheden en het bevorderen van de fysieke fitheid (D'Hondt *et al.* 2013). Jongeren die lid zijn van een sportclub zijn bovendien fysiek actiever dan niet-leden (Sallis *et al.*, 2000) en hebben volwassenen een grotere kans tot sportinactiviteit als ze tijdens hun adolescentie niet aan (club)sport deden (Scheerder *et al.*, 2008). Op het psychosociale vlak hebben studies aangetoond dat sportdeelname een positieve invloed kan hebben op de plezierbeleving, het zelfvertrouwen en de ontwikkeling van sociale vaardigheden zoals het leren samenwerken en het opnemen van verantwoordelijkheden (Côté & Hay, 2002).

Toch wijzen andere studies ook op de potentiële risico's die verbonden zijn aan georganiseerde sportdeelname (Committee on Sports Medicine and Fitness and Committee on School Health, 2001). Op het fysieke vlak denken we onder meer aan een verhoogd risico op (sport) blessures of verstoorde groei (Steiner *et al.*, 2000). Daarnaast kan de jeugdsportclub op een negatieve manier bijdragen aan de uitlok-

king van antisociaal gedrag op en naast het veld. Uit een Nederlandse studie bleek dat 21% van het antisociaal gedrag rond het sportveld en respectievelijk 8 en 14% van de verschillen in anti- en prosociaal gedrag in het sportveld toegeschreven kunnen worden aan team- en trainerskenmerken, dat wil zeggen, de sportvereniging (Rutten *et al.*, 2007). Minder antisociaal gedrag in het veld bleek samen te hangen met een sterkere oriëntatie van het team op fair play en met meer relationele steun van de trainer.

Kortom, door haar belang en haar specifieke eigenheid verdient de clubgeorganiseerde sport een aparte onderzoeksfocus en -benadering. Het doel van deze studie is het verkrijgen van inzicht in het beleid, acties en drempels van de georganiseerde jeugdsport in Vlaanderen in functie van ethisch verantwoord sporten.

1. ETHISCH VERANTWOORD SPORTEN

1.1. BELEIDSKADER

De Vlaamse overheid erkent het belang van sportclubs met een aanbod voor kinderen en jongeren. Zo heeft de Vlaamse Regering een sportbeleidsplan waarin de jeugdsportclubs uitgebreid aan bod komen en zijn er meerdere decreten die de clubgeorganiseerde sportsector ondersteunen en reguleren. Met het decreet van 13 juli 2007 werd de bestaande regelgeving rond medisch verantwoord sporten vanaf januari 2009 aangevuld met een eerste, algemeen kader om het ethisch verantwoord sporten (verder aangeduid als EVS) te stimuleren¹. *EVS impliceert het promoten van een faire, gezonde, pedagogisch verantwoorde en plezierige sportbeoefening.* Het aanscherpen van ethische waarden in de sport is daarbij een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de overheid én de sportverenigingen. In de eerste plaats worden de erkende sportfederaties aangesproken en geresponsabiliseerd. Op hun beurt sensibiliseren de federaties de aangesloten clubs. In het decreet werd gekozen voor de methode van gestuurde zelfregulering van de sportsector via een *open coördinatiemethode*. Zelfregulering betekent dat de sportsector zelf, en voor zichzelf, met een hoge graad van autonomie, bindende maatregelen opstelt, uitvoert en handhaaft. De overheid legt van bovenaf dus niet eenzijdig een *moraal* op. Na een consultatieronde met de sportsector werden zes ethische thema's met bijbehorende richtsnoeren vastgelegd, en bij besluit op 21 december 2012 door de Vlaamse Regering bekrachtigd². De zes ethische thema's zijn: (i) *rechten van het kind in de sport*, (ii) *inclusie*, (iii) *respect voor diversiteit*, (iv) *fair play*, (v) *de fysieke en psychische integriteit van het individu*, en (vi) *onderlinge solidariteit*.

De gesubsidieerde sportfederaties selecteren en implementeren minstens één van de thema's en twee richtsnoeren. Uit de rapportering van de Vlaamse sportfederaties aan het team Medisch Verantwoord Sporten van het departement Cultuur, Jeugd,

¹ BVR 19 december 2008 houdende wijziging van het besluit van de Vlaamse Regering van 31 mei 2002 tot vaststelling van de erkennings- en subsidiëeringsvoorwaarden van de Vlaamse sportfederaties, de koepelorganisatie en de organisaties voor de sportieve vrijetijdsbesteding en van het besluit van de Vlaamse Regering van 20 juni 2008 houdende uitvoering van het decreet van 13 juli 2007 inzake medisch verantwoorde sportbeoefening, BS 29 december 2008.

² BVR 21 mei 2010 tot uitvaardiging van de thema's en de richtsnoeren betreffende ethisch verantwoord sporten, BS 18 juni 2010.

Sport en Media van de Vlaamse overheid blijkt dat de meest gekozen richtsnoeren onder de thema's *rechten van het kind in de sport, fair play en solidariteit* vallen (Vlaamse Regering, 2011). De richtsnoeren binnen het ethisch thema *rechten van het kind in de sport* bestaan er onder andere in dat de sportfederatie de nodige inspanningen levert om (i) de *Panathlon Verklaring inzake "Ethiek in Jeugdsport"*³ (Panathlon Vlaanderen, 2004) binnen de federatie en sportclubs te concretiseren en te implementeren en (ii) haar sportclubs, trainers, begeleiders en andere betrokkenen te sensibiliseren, te begeleiden en te ondersteunen bij het ethisch en pedagogisch verantwoord omgaan met hun jeugdleden, met bijzondere aandacht voor hun ontwikkelingsniveau.

Uit het voorgaande kunnen we besluiten dat jeugdsportclubs een aanzienlijke bijdrage (kunnen) leveren aan ethisch verantwoord sporten van jongeren. De hoofdfocus van (jeugd)sportclubs ligt echter op het aanbieden van sportactiviteiten. Daarnaast moeten jeugdsportclubs de verwachtingen inlossen van verschillende belanghebbenden, zoals de overheid (en de sportfederaties), hun (jeugd)leden en ook de ouders van de (jeugd)leden. Tegenover deze hoge verwachtingen staat dat de (jeugd)sportclubs in Vlaanderen georganiseerd zijn op basis van vrijwilligerswerk (Scheerder & Vos, 2010). De vraag stelt zich in welke mate (en op welke wijze) vrijwilligers in Vlaanderen de hoge verwachtingen van de vele belanghebbende partijen kunnen invullen.

1.2. ONDERZOEKSOPZET

Met steun van de Vlaamse overheid werd in 2011 door onderzoekers van het departement Bewegingwetenschappen van de KU Leuven een onderzoek verricht naar het beleid en acties in Vlaamse jeugdsportclubs met betrekking tot EVS. Het project maakte deel uit van het ad-hoconderzoek van het steunpunt voor beleidsrelevant onderzoek Cultuur, Jeugd en Sport (2007-2011). Aanleiding van het onderzoek was het besluit van de Vlaamse Regering betreffende ethisch verantwoorde sportbeoefening (zie 1.1. Beleidskader), waarbij alle erkende Vlaamse sportfederaties en sportverenigingen werden opgeroepen om een faire, gezonde, integere en plezierige sportbeoefening te promoten. Voorliggend onderzoek wenst door middel van vragenlijst onderzoek en diepte-interviews met clubbestuurders een antwoord te formuleren op volgende onderzoeksvragen:

- Wat is de huidige status van het jeugdbeleid en acties betreffende EVS in Vlaamse jeugdsportclubs?
- Welke contextuele factoren kunnen in verband worden gebracht met het beleid en de werking betreffende EVS in Vlaamse jeugdsportclubs?

³ De *Panathlon Verklaring "Ethiek in de Jeugdsport"* heeft als doel de rechten van de kinderen in de sport te waarborgen. Ze legt enerzijds de nadruk op de positieve waarden in de jeugdsport en anderzijds op het beschermen van de jeugdleden tegen de mogelijke negatieve effecten van sport (www.sportopjongerenmaat.be/).

2. ONDERZOEKSMETHODE

2.1. STEEKPROEF

Een steekproef van Vlaamse jeugdsportclubs werd geselecteerd uit een beschikbare representatieve steekproef van Vlaamse sportclubs (Vlaams Sportclub Panel 2009, afgekort VSP09) (Scheerder & Vos, 2010). Gegevens van het VSP09 werden verzameld via een representatief staal van gemeenten. De VSP09 dataset bestaat uit een respons van 651 sportclubs, verspreid over 57 gemeenten. Het databestand van het VSP09 bevatte tevens informatie over het feit of de sportclub in kwestie al dan niet beschikt over jeugdleden, of er sprake is van een jeugdwerking en/of er een jeugdsportcoördinator is aangesteld. Alle sportclubs die positief antwoordden op één van deze vragen, werden opgenomen in voorliggend onderzoek. De gecontacteerde populatie bestond uit 293 jeugdsportclubs. Finaal werden gegevens ontvangen van 193 jeugdsportclubs (respons van 66%). Op basis van de telefonische contacten met non-respondenten bleek een gebrek aan tijd of gebrek aan interesse de voornaamste redenen te zijn van non-respons. Non-respons is een gekend probleem in dergelijk onderzoek. Indien we de socio-demografische karakteristieken van de jeugdsportclubs in de finale dataset ($n = 193$) echter vergelijken met de karakteristieken van de jeugdsportclubs uit de (representatieve) dataset van het VSP09 ($n = 293$), kunnen we vaststellen dat onze dataset vergelijkbaar is met VSP09 op het vlak van provinciale spreiding, statuut van de jeugdsportclub (vzw, feitelijke vereniging), sporttype (solo, duo, team) en clubgrootte (aantal leden). Een gedetailleerde beschrijving van de respons en representativiteit van de steekproef ten opzichte van de gecontacteerde jeugdsportclubs uit het bestand VSP09 kan worden geraadpleegd in het BMS-rapport⁴ “Medisch en ethisch verantwoord sporten: het promoten van fysiek, psychisch en sociaal welbevinden van jongeren in Vlaamse jeugdsportclubs” (Seghers et al., 2012a). De kenmerken van de bevroegde jeugdsportclubs naar clubgrootte, sporttype (solosport, duosport of teamsport) en sporttak zijn weergegeven in tabel 1.

Tabel 1: Achtergrondkenmerken van de bevroegde jeugdsportclubs ($N = 193$)

Achtergrondkenmerk		% jeugdsportclubs
Beleidsplan	Ja	62.2
Lid van erkende sportfederatie	Ja	90.8
Jeugdcoördinator	Ja	39.5
EVS-verantwoordelijke binnen sportclub	Ja	42.5
Sporttype*	Solosport	40.0
	Duosport	30.3
	Teamsport	29.7

EVS = Ethisch Verantwoord Sporten

* Solosporten zijn sporten die niet noodzakelijk een tegenstander vereisen (bijvoorbeeld atletiek, gymnastiek). Duosporten zijn sporten waarvoor doorgaans één tegenstander nodig is (bijvoorbeeld tennis, vechtsport). Teamsporten zijn sporten die doorgaans in groep plaatsvinden (bijvoorbeeld voetbal, basketbal) (De Haan & Breedveld, 2000).

⁴ *Beleid & Management in Sport (BMS)* is een publicatierreeks van de onderzoeksgroep Sport- & Bewegingsbeleid van het departement Bewegingswetenschappen van de KU Leuven. De BMS-rapporten willen een bijdrage leveren aan het sociaalwetenschappelijke onderzoek naar beleid en management met betrekking tot sport en fysieke activiteit. Mits registratie kunnen deze rapporten gratis gedownload worden (<http://faber.kuleuven.be/BMS/>).

2.2. ONLINE VRAGENLIJST

Op basis van een literatuurstudie en analyse van beleidsdocumenten werd een uitgebreide onlinevragenlijst opgesteld. De inhoud van de vragenlijst werd in belangrijke mate afgestemd op de beschrijving van de ethische thema's en de bijbehorende richtsnoeren zoals vermeld in het besluit van de Vlaamse Regering (zie 1.1. Beleidskader). Een eerste deel van de vragenlijst bestond uit vragen over de achtergrondkenmerken van de meewerkende jeugdsportclubs (bv. lid van erkende sportfederatie, aanwezigheid specifiek jeugdbeleid, aanstelling van jeugdcoördinator, sporttype). Het tweede deel omvatte algemene vragen rond EVS (bv. het al dan niet hebben van een EVS-verantwoordelijke, algemene attitude van jeugdtrainers, jeugdleden, ouders ten aanzien van EVS). Het derde deel, tot slot, behandelde achtereenvolgens de zes ethische thema's uit het besluit van de Vlaamse Regering betreffende EVS: *de rechten van het kind in de sport, inclusie, respect voor diversiteit, fair play, de fysieke en psychische integriteit en solidariteit*. Binnen elk thema werd door middel van stellingen gepeild naar het formele (bv. in de club is er een specifiek uitgeschreven beleidsplan in functie van het ethisch thema) en informele beleid (bv. de club besteedt voldoende aandacht aan het ethisch thema), concrete acties (bv. in de club worden trainers en bestuursleden opgeleid in functie van het ethische thema), communicatie (bv. in de club communiceren we via de website over het ethische thema) en ervaren drempels (bv. de club implementeert het ethisch thema niet omwille van een gebrek aan financiële middelen) om het thema uit te werken. Met uitzondering van de stelling over het formele beleid (ja-nee-respons), werden de andere stellingen beantwoord op een 5 punten-Likertschaal gaande van "1 – helemaal niet akkoord" tot "5 – helemaal akkoord". Een overzicht van de stellingen binnen elk ethisch thema kan worden geraadpleegd in het BMS-rapport "Medisch en ethisch verantwoord sporten: het promoten van fysiek, psychisch en sociaal welbevinden van jongeren in Vlaamse jeugdsportclubs" (Seghers *et al.*, 2012a). Op basis van de stellingen werd per ethisch thema een gemiddelde schaalwaarde berekend voor het besteden van aandacht (als indicator voor het informeel beleid), het ondernemen van acties en de communicatie met betrekking tot het desbetreffende ethische thema. Het aantal items (stellingen) per schaal en bijbehorende betrouwbaarheid voor de verschillende ethische thema's is weergegeven in tabel 2. De betrouwbaarheid van de zelf geconstrueerde schalen werd bepaald door middel van de Chronbach's alfa. Deze maat voor de interne consistentie varieerde tussen matig ($\alpha = 0.50$) tot zeer goed ($\alpha = 0.89$). De gemiddelde schaalwaarde varieerde tussen 1 en 5 waarbij een hogere score geïnterpreteerd kan worden als het besteden van meer aandacht, het ondernemen van meer acties en meer communicatie voor het desbetreffende ethisch thema.

2.3. STATISTISCHE VERWERKING

Naast een beschrijvende analyse (frequenties en gemiddelden) voor het besteden van aandacht (informeel beleid), het ondernemen van acties, de communicatie en de ervaren drempels in functie van de zes ethische thema's, werd door middel van een variantieanalyse (one-way ANOVA) nagegaan welke achtergrondkenmerken van de jeugdsportclubs gerelateerd zijn aan het beleid, de acties en de ervaren drempels

Tabel 2: Overzicht van het aantal items (stellingen) en de betrouwbaarheid (chronbach's alpha^a) van de zelfgeconstrueerde schalen omtrent het besteden van aandacht (informeel beleid), het ondernemen van acties en de communicatie voor de verschillende ethische thema's

	RVHK	Inclusie	Diversiteit	Fair Play	Integriteit	Solidariteit
	N items	N items	N items	N items	N items	N items
	α	α	α	α	α	α
Aandacht	5 0.56	2 0.61	4 0.67	4 0.84	5 0.70	3 0.50
Acties	4 0.80	5 0.70	5 0.83	4 0.75	14 0.89	3 0.58
Communicatie	5 0.76	7 0.63	4 0.78	2 0.77	2 0.76	2 0.83

α = chronbach's alfa, RVHK = Rechten van het kind in de sport, Diversiteit = Respect voor diversiteit, Integriteit = Fysieke en psychische integriteit van de sporter.

- a. Cronbach's alfa (α) is een maat voor de interne consistentie van items (antwoorden op de stellingen) in de vragenlijst. De waarde van α is een indicatie van de mate waarin een aantal items in een vragenlijst hetzelfde concept meten.

van jeugd sportclubs betreffende de zes ethische thema's in het kader van EVS. De afhankelijke variabelen (enerzijds beleid en acties en anderzijds drempels) zijn berekend op basis van de gemiddelde score op de stellingen die in de vragenlijst aan bod zijn gekomen. De afhankelijke variabelen geven een algemene score weer van de mate waarin jeugd sportclubs in hun beleid en acties de ethische thema's aan bod laten komen en de mate waarin de jeugd sportclubs drempels ervaren om de ethische thema's toe te passen in de praktijk. Voor beide afhankelijke variabelen werden dezelfde onafhankelijke variabelen gebruikt. Meer bepaald werden de verschillende ethische thema's onderzocht op basis van het al dan niet hebben van een algemeen beleidsplan, het al dan niet lid zijn van een erkende sportfederatie, de aanwezigheid van een jeugdcoördinator in de club, de aanwezigheid van een EVS verantwoordelijke in de club en het sporttype. Het statistische significantieniveau werd vastgesteld op $p < .05$.

2.4. INTERVIEWS MET CLUBBESTUURDERS

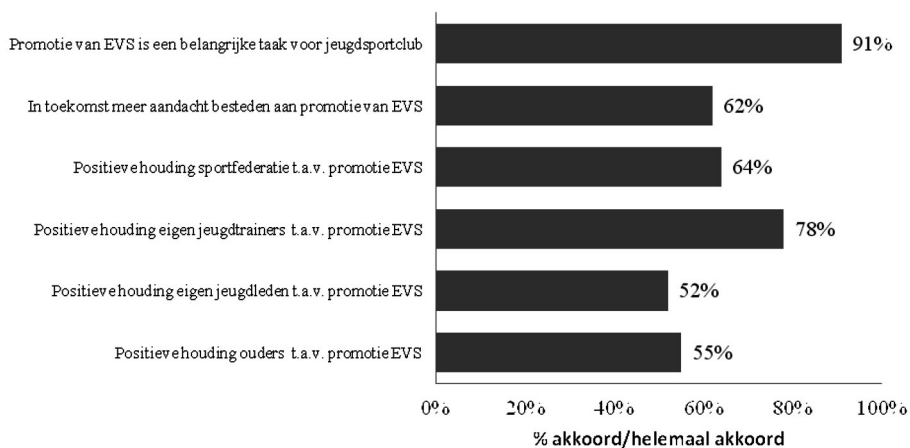
Om een beter zicht te krijgen op de inhoud van concrete acties die jeugd sportclubs betreffende specifieke ethische thema's ondernemen, werd een subgroep van clubbestuurders bezocht voor een interview. De rekrutering van deze subgroep was gebaseerd op de resultaten van de onlinevragenlijst. Meer bepaald werden de jeugd sportclubs geselecteerd die hoog scoorden op meerdere ethische thema's. Per ethisch thema werden de jeugd sportclubs gerangschikt naargelang de gemiddelde score die ze op het desbetreffende thema behaalden. Daarnaast werd er ook gekeken naar de antwoorden van de jeugd sportclubs op de vraag of ze al dan niet acties ondernamen met betrekking tot de zes ethische thema's. De jeugd sportclubs die hoog scoorden op minimaal vier van de zes ethische thema's en die "eerder akkoord" of "helemaal akkoord" aanduiden op de stelling dat ze concrete acties ondernamen met betrekking tot het desbetreffende ethische thema, werden geselecteerd. De uiteindelijke selectie bestaat uit 21 jeugd sportclubs, waaruit blijkt dat de spreiding van de sporttakken en het aantal leden zeer divers zijn opgebouwd. Van

de 21 geselecteerde jeugdsportclubs waren veertien clubs (of twee derde) bereid om mee te werken, gaven drie clubs expliciet aan dat ze niet wilden meewerken en konden vier jeugdsportclubs niet bereikt worden via e-mail, noch via telefoon. In voorliggend onderzoek werd gebruik gemaakt van een topiclijst aan de hand waarvan de acties in verband met de verschillende ethische thema's uitgebreid bevestigd konden worden.

3. RESULTATEN

3.1. BELEID EN ACTIES IN VLAAMSE JEUGDSPORTCLUBS MET BETREKKING TOT EVS

90% van de ondervraagde bestuurders van jeugdsportclubs erkende dat EVS een belangrijke taak is van jeugdsportclubs (Figuur 1). Niettegenstaande deze positieve houding, gaat 62% van de ondervraagde jeugdsportclubs akkoord met de stelling dat ze in de toekomst nog meer aandacht moeten besteden aan deze thematiek. Vervolgens gaat 78% van de ondervraagde bestuurders akkoord/helemaal akkoord met de stelling dat eigen jeugdtrainers positief staan tegenover het promoten van EVS in de club. Dit percentage ligt beduidend hoger dan het aandeel ondervraagde bestuurders die zich akkoord/helemaal akkoord verklaren met betrekking tot de houding van de sportfederatie (64%), de ouders (55%) en de jeugdleden zelf (52%) tegenover het promoten van EVS in de club.

EVS = Ethisch Verantwoord Sporten

Figuur 1: Percentage van de ondervraagde bestuurders van jeugdsportclubs dat akkoord/helemaal akkoord gaat met de voorgeselde houdingen van diverse actoren aangaande de promotie van Ethisch verantwoord sporten (EVS) binnen de sportclub (N = 193)

In Tabel 3 vindt men een overzicht van stellingen die in elk van de zes ethische thema's voorkomen, in het bijzonder een stelling over het formele beleid ("er is een uitgeschreven beleidsplan en het ethisch thema komt aan bod"), de aandacht die binnen de jeugdsportclub aan het thema gegeven wordt ("de club besteedt vol-

doende aandacht aan het ethisch thema”) (informeel beleid), het actieniveau (“de club neemt concrete acties met betrekking tot het ethisch thema”) en de communicatie (“in de club informeren we onze trainers, jeugdleden en ouders via een website / via een infomuur met betrekking tot het ethisch thema”). Niettegenstaande 62% van de bevroegde sportclubs een uitgeschreven beleidsplan heeft in functie van de jeugdsport, zijn de zes ethische thema’s niet op systematische wijze opgenomen in dit beleidsplan. Gemiddeld gezien gaan de jeugdsportclubs *akkoord/helemaal akkoord* met de stelling dat er (op informele wijze) aandacht wordt besteed aan EVS binnen de werking. Opvallend is wel dat er weinig of niet wordt gecommuniceerd met betrekking tot EVS.

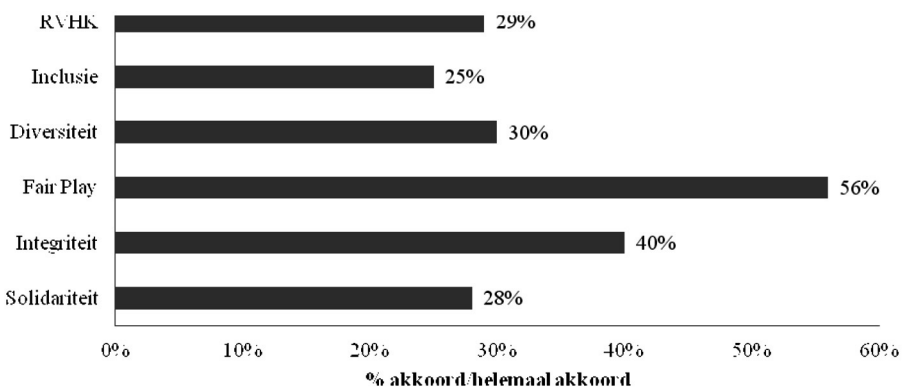
Tabel 3: Overzicht van scores van de verschillende ethische thema’s op het gebied van beleid, aandacht, acties en communicatie door Vlaamse jeugdsportclubs (N = 193)^a

	RVHK	Inclusie	Diversiteit	Fair Play	Integriteit	Solidariteit
	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
	GEM±SD	GEM±SD	GEM±SD	GEM±SD	GEM±SD	GEM±SD
Beleidsplan (% ja)	31.2%	24.2%	31.8%	48.1%	34.7%	27.9%
Aandacht (1-5)	3.3 ± 1.1	3.0 ± 1.1	3.7 ± 1.0	4.3 ± 0.9	3.5 ± 1.2	3.5 ± 1.1
Acties (1-5)	2.9 ± 1.1	2.7 ± 1.2	2.9 ± 1.2	3.7 ± 1.2	3.2 ± 1.2	2.9 ± 1.2
Communicatie (1-5)	2.1 ± 1.0	1.8 ± 0.9	1.9 ± 1.0	2.3 ± 1.2	2.0 ± 1.1	2.0 ± 1.0

GEM = Gemiddelde, SD = Standaarddeviatie, RVHK = Rechten van het kind in de sport, Diversiteit = Respect voor diversiteit, Integriteit = Fysieke en psychische integriteit van de sporter.

- a. De standaarddeviatie of standaardafwijking is een maat voor de spreiding van een variabele rond het gemiddelde. Hoe groter de standaarddeviatie hoe groter de verschillen tussen de verschillende waarnemingen.

Op het vlak van concrete acties, wordt *inclusie* van de zes ethische thema’s het minst in de praktijk gebracht, gevolgd door solidariteit, rechten van het kind in de sport, diversiteit, fysieke en psychische integriteit en fair play (Figuur 2).

RVHK = Rechten van het kind in de sport, Diversiteit = Respect voor diversiteit, Integriteit = Fysieke en psychische integriteit van de sporter.

Figuur 2: Percentage van de ondervraagde Vlaamse jeugdsportclubs die concrete acties ondernemen met betrekking tot de zes ethische thema’s

3.2. ERVAREN DREMPELS IN JEUGDSPOORTCLUBS BETREFFENDE ETHISCH VERANTWOORD SPORTEN

In het onderzoek werd ook nagegaan welke drempels jeugd sportclubs ervaren om de ethische thema's in de sportpraktijk te brengen. De drie meest gerapporteerde drempels staan opgelijst in Tabel 4. Uit de resultaten kan men afleiden dat een gebrek aan kennis en expertise bij alle ethische thema's, op uitzondering van het promoten van fair play en solidariteit, de voornaamste drempel is om het ethisch thema te vertalen naar concrete acties. Samenhangend met dit tekort aan kennis en expertise ervaren jeugd sportclubs ook een gebrek aan inhoudelijke steun van vooral de overheid (ISO) en in minder mate van de sportfederaties (ISF). Financiële drempels, een gebrek aan interesse van de verschillende betrokkenen in de sport en/of een gebrek aan tijd worden door de jeugd sportclubs in mindere mate als drempels ervaren.

Tabel 4: Top drie van de ervaren drempels om ethisch thema in de praktijk uit te voeren (gemiddelden en standaarddeviaties)

	Drempel1	GEM±SD	Drempel2	GEM±SD	Drempel3	GEM±SD
RVHK (1-5)	Kennis	3.3 ± 1.2	ISO	3.3 ± 1.1	ISF	3.1 ± 1.1
Inclusie (1-5)	Kennis	3.5 ± 1.2	ISO	3.3 ± 1.2	ISF	3.1 ± 1.2
Diversiteit (1-5)	Kennis	2.9 ± 1.3	ISO	2.9 ± 1.1	ISF	2.9 ± 1.1
Fair Play (1-5)	ISO	2.7 ± 1.2	ISF	2.4 ± 1.2	Tijd	2.4 ± 1.2
Integriteit (1-5)	Kennis	3.1 ± 1.2	ISO	3.0 ± 1.1	Tijd	3.0 ± 1.3
Solidariteit (1-5)	ISO	3.0 ± 1.1	Tijd	3.0 ± 1.2	Kennis	2.9 ± 1.2

GEM = Gemiddelde, SD = Standaarddeviatie, RVHK = Rechten van het kind in de sport, Diversiteit = Respect voor diversiteit, Integriteit = Fysieke en psychische integriteit van de sporter, Kennis = gebrek aan kennis en expertise, ISO = gebrek aan inhoudelijke ondersteuning vanwege overheid, ISF = gebrek aan inhoudelijke ondersteuning vanwege sportfederatie, Tijd = gebrek aan tijd.

3.3. ACTIES, BELEID EN DREMPELS BETREFFENDE ETHISCH VERANTWOORD SPORTEN IN FUNCTIE VAN DE ACHTERGRONDKENMERKEN

Factoren die systematisch in verband kunnen worden gebracht met de aanwezigheid van een beleid en het ondernemen van concrete acties op het vlak van EVS zijn het beschikken over een algemeen beleidsplan en het aanstellen van een clubverantwoordelijke voor deze thematiek (Tabel 5a). Jeugd sportclubs die aangesloten zijn bij een erkende sportfederatie scoorden ook beter voor de ethische thema's rechten van het kind in de sport, fair play, fysieke en psychische integriteit en solidariteit. Het sporttype is niet gerelateerd aan het EVS-beleid. Bovendien werd vastgesteld dat jeugd sportclubs met een beleidsplan en clubverantwoordelijke voor EVS minder hindernissen ervaren bij het in de praktijk brengen van de ethische thema's (Tabel 5b). Ongeveer 60% (= 115/193) van de ondervraagde jeugd sportclubs antwoordt positief op de vraag of er een clubverantwoordelijke is voor EVS. Deze rol wordt in dalende volgorde opgenomen door een (jeugd)trainer (40% van de ondervraagde jeugd sportclubs met een clubverantwoordelijke voor EVS), een bestuurslid (34%), een persoon uit de medische begeleiding (16%), een ouder (5%) of door iemand anders (5%).

Tabel 5a: Score van Vlaamse jeugdsportclubs op beleid en acties met betrekking tot van Ethisch Verantwoord Sporten, opgesplitst naar achtergrondkenmerken

		RVHK (1-5)	Inclusie (1-5)	Diversiteit (1-5)	Fair Play (1-5)	Integriteit (1-5)	Solidari- teit (1-5)
		GEM±SD	GEM±SD	GEM±SD	GEM±SD	GEM±SD	GEM±SD
Beleidsplan	Ja	3.2 ± 0.7*	3.0 ± 0.6*	3.0 ± 0.7*	4.0 ± 0.7*	3.2 ± 0.9*	3.5 ± 0.7*
	Neen	2.6 ± 0.7	2.5 ± 0.7	2.6 ± 0.8	3.6 ± 0.7	2.6 ± 0.8	3.1 ± 0.6
Lid van sportfederatie	Ja	3.0 ± 0.7*	2.8 ± 0.6	2.9 ± 0.7	3.9 ± 0.7*	3.0 ± 0.9*	3.4 ± 0.6*
	Neen	2.4 ± 0.8	2.4 ± 1.1	2.6 ± 0.8	3.5 ± 0.8	2.4 ± 1.0	2.8 ± 0.9
Jeugdcoördinator	Ja	3.2 ± 0.6*	3.0 ± 0.6*	2.9 ± 0.6	3.9 ± 0.7	3.0 ± 0.8	3.5 ± 0.6
	Neen	2.8 ± 0.8	2.7 ± 0.7	2.9 ± 0.8	3.8 ± 0.7	2.9 ± 1.0	3.3 ± 0.7
EVS-verantwoordelijke	Ja	3.4 ± 0.6*	3.0 ± 0.6*	3.2 ± 0.7*	4.1 ± 0.7*	3.4 ± 0.8*	3.6 ± 0.9*
	Neen	2.7 ± 0.7	2.6 ± 0.7	2.6 ± 0.7	3.6 ± 0.7	2.6 ± 0.8	3.2 ± 0.8
Sporttype	Solosport	3.0 ± 0.8	2.8 ± 0.7	2.7 ± 0.8	3.7 ± .7	2.9 ± 0.9	3.3 ± 0.7
	Duosport	2.9 ± 0.8	2.8 ± 0.8	3.1 ± 0.7	3.9 ± .8	3.1 ± 1.0	3.4 ± 0.7
	Teamsport	3.1 ± 0.7	2.8 ± 0.6	2.9 ± 0.7	3.9 ± .7	2.9 ± 0.9	3.5 ± 0.6

GEM = Gemiddelde, SD = Standaarddeviatie, EVS = Ethisch Verantwoord Sporten, RVHK = Rechten van het kind in de sport, Diversiteit = Respect voor diversiteit, Integriteit = Fysieke en psychische integriteit van de sporter.

* p < .05

Tabel 5b: Score van Vlaamse jeugdsportclubs op ervaren drempels met betrekking tot Ethisch Verantwoord Sporten, opgesplitst naar achtergrondkenmerken

		RVHK (1-5)	Inclusie (1-5)	Diversiteit (1-5)	Fair Play (1-5)	Integriteit (1-5)	Solidari- teit (1-5)
		GEM±SD	GEM±SD	GEM±SD	GEM±SD	GEM±SD	GEM±SD
Beleidsplan	Ja	2.6 ± 0.8*	2.7 ± 0.9*	2.5 ± 0.9*	2.1 ± 0.8*	2.6 ± 0.9*	2.5 ± 0.9*
	Neen	3.0 ± 0.7	3.0 ± 0.7	2.9 ± 0.8	2.4 ± 0.9	2.9 ± 0.8	2.9 ± 0.8
Lid van sportfederatie	Ja	2.8 ± 0.8	2.9 ± 0.8	2.6 ± 0.9	2.2 ± 0.9	2.7 ± 0.8	2.7 ± 0.9
	Neen	2.7 ± 0.7	2.5 ± 1.0	2.7 ± 1.0	2.4 ± 0.8	2.7 ± 1.1	2.5 ± 0.9
Jeugdcoördinator	Ja	2.8 ± 0.8	3.0 ± 0.8	2.7 ± 0.8	2.1 ± 0.9	2.8 ± 0.9	2.7 ± 0.8
	Neen	2.7 ± 0.8	2.8 ± 0.8	2.6 ± 0.9	2.3 ± 0.8	2.7 ± 0.8	2.6 ± 0.9
EVS-verantwoordelijke	Ja	2.6 ± 0.8*	2.7 ± 0.9*	2.4 ± 0.8*	2.0 ± 0.9*	3.0 ± 0.8*	2.4 ± 0.9*
	Neen	2.9 ± 0.7	3.0 ± 0.7	2.8 ± 0.8	2.4 ± 0.9	2.4 ± 0.9	2.9 ± 0.8
Sporttype	Solosport	2.7 ± 0.8	2.8 ± 0.8	2.7 ± 0.9	2.4 ± 0.9*	2.7 ± 0.9	2.7 ± 0.8
	Duosport	2.8 ± 0.7	2.9 ± 0.8	2.4 ± 0.9	2.0 ± 0.9	2.7 ± 0.9	2.6 ± 1.0
	Teamsport	2.9 ± 0.8	3.0 ± 0.8	2.8 ± 0.8	2.1 ± 0.8	2.9 ± 0.8	2.7 ± 0.8

GEM = Gemiddelde, SD = Standaarddeviatie, EVS = Ethisch Verantwoord Sporten, RVHK = Rechten van het kind in de sport, Diversiteit = Respect voor diversiteit, Integriteit = Fysieke en psychische integriteit van de sporter.

* p < .05

4. DISCUSSIE

4.1. PRAKTISCHE SPORTSPECIFIEKE THEMA'S SCOREN GOED

De bevindingen van het onderzoek tonen aan dat Vlaamse jeugdsportclubs de bereidheid vertonen om EVS in hun werking op te nemen, maar dat er nog groei-marge is in de praktische uitvoering. Wanneer we de thema's onderling vergelijken, merken we dat Vlaamse jeugdsportclubs hoge scores behalen op *fair play* en ook op *diversiteit*. Bijna zes op tien van de ondervraagde jeugdsportclubs geeft aan concrete acties te ondernemen met betrekking tot *fair play*. In de praktijk uit zich dat in *handshudacties* of het uitreiken van een "Fair Play-prijs" op het einde van het seizoen. Een aantal jeugdsportclubs richten zich hierbij ook expliciet naar het gedrag van ouders en supporters, onder meer door gedragscodes op te stellen (in 25% van de ondervraagde jeugdsportclubs) of door "no-go-zones" te creëren rond de reservenbank en de trainers. Binnen het thema *fair play* wordt in één van de richtsnoeren verder nog gesteld dat men de nodige inspanningen moet leveren om alle leden ervan te verzekeren dat ze kunnen sporten in aangepaste oefen- en competitievormen met leden van hetzelfde (ontwikkelings)niveau. In voorliggend onderzoek verklaren ongeveer drie op vier van de ondervraagde jeugdsportclubs zich akkoord/helemaal akkoord met de stelling: "De club zorgt ervoor dat al de jeugdleden kunnen sporten met jongeren van hetzelfde ontwikkelingsniveau." Dit aspect van *fair play* kan bijvoorbeeld nagestreefd worden door een aangepaste wedstrijdformule zonder uitschakeling op te stellen.

Op het vlak van het beschermen van *de fysieke en psychische integriteit van de (jeugd)sporter* werd vastgesteld dat preventief denken en handelen nog niet ingeburgerd is. Uit de interviews met clubbestuurders komt onder meer tot uiting dat ze geen nood voelen om preventieve acties op te zetten rond dopinggebruik of seksueel grensoverschrijdend gedrag, omdat het probleem zich niet stelt in hun sportclub. In een beperkt aantal gevallen wordt een vertrouwenspersoon aangesteld waar jeugdleden terecht kunnen met hun problemen.

Op het vlak van de *rechten van het kind in de sport* werd in het onderzoek onder meer vastgesteld dat een meerderheid van jeugdsportclubs (64% van de ondervraagde jeugdsportclubs) (nog) geen gebruik maakt van uitgeschreven ethische codes of gedragscodes, zoals de *Panathlon Verklaring inzake Ethiek in Jeugdsport*. Niettegenstaande de *Panathlon Verklaring* al dateert van 2004 (Panathlon Vlaanderen, 2004), had anno 2011 nog maar 40% van de bevroegde sportclubs deze verklaring ondertekend.

Van de zes ethische thema's wordt *inclusie* het minst in de praktijk gebracht. Slechts één jeugdsportclub op vier geeft aan concrete acties te ondernemen met betrekking tot het wegwerken van bestaande toegangsdrempels of het toegankelijk maken van de sportbeoefening voor personen uit bijzondere groepen. Uit interviews met clubbestuurders kunnen we opmerken dat clubs vaak weigerachtig staan tegenover het integreren van bijzondere groepen, zoals gehandicapten, in hun reguliere werking. Indien ze toch actie ondernemen, zijn ze aangenaam verrast door de enorme meerwaarde. Zo vertelde een club dat de aanwezigheid van doofstomme jeugdleden haar

trainers motiveerde om oefeningen beter te demonstreren, een didactische vooruitgang waar alle kinderen van profiteerden.

4.2. DREMPELS OM EVS IN DE PRAKTIJK TE BRENGEN

Gebrek aan kennis en expertise bleek de voornaamste drempel om ethische thema's om te zetten naar concrete acties of beleidspunten. Daarop inspelend resulteerde dit project niet alleen in een rapport met onderzoeksgegevens (Seghers *et al.*, 2012a), maar ook in een bundeling van 52 praktijkvoorbeelden (Seghers *et al.*, 2012b). Deze praktijkvoorbeelden werden opgesteld op basis van de interviews met clubbestuurders en kunnen een inspiratiebron zijn voor andere jeugdsportclubs. Ter illustratie wordt in tabel 6 een concrete actie per ethisch thema weergegeven.

Tabel 6: Overzicht van enkele concrete acties in functie van Ethisch Verantwoord Sporten in jeugdsportclubs op basis van interviews met clubbestuurders

Ethisch thema	Praktijkvoorbeeld
1. De rechten van het kind in de sport	Gedragscode voor atleten, trainers, bestuurders, juryleden, ouders en supporters.
2. Inclusie	Samenwerking tussen sportclub en instelling voor mensen met een handicap.
3. Respect voor diversiteit	Onthaalbrochure voor anderstaligen.
4. Fair Play	De federatie ontvangt van elke wedstrijd een Fair Play-rapport dat ingevuld wordt door de tegenstander. Op het einde van het seizoen wordt een Fair Play-prijs uitgereikt.
5. Fysieke en psychische integriteit	Aanstellen van een vertrouwenspersoon. Het profiel van de vertrouwenspersoon werd opgemaakt in samenwerking met sportpsychologen.
6. Solidariteit	Via een tevredenheidsenquête kunnen ouders de sterke en zwakke punten van het beleid aanduiden, en voorstellen formuleren om het beleid te verbeteren.

4.3. SLEUTELS TOT SUCCES: BELANG VAN BELEIDSPAN EN CLUB-VERANTWOORDELIJKE

Uit de stratificatie blijkt dat het ontwikkelen van een beleidsplan positief is voor de score op EVS binnen de jeugdsportclub. Jeugdsportclubs die een beleidsplan hebben, scoren significant beter op alle actie- en beleidspunten. Jeugdsportclubs die lid zijn van een sportfederatie besteden meer aandacht aan de ethische thema's *rechten van het kind, fair play, fysieke en psychische integriteit van de jeugdleden en solidariteit*. Een jeugdsportcoördinator zorgt voor een verhoogde aandacht voor ethische thema's *rechten van het kind in de sport en inclusie*. Het aanduiden van een EVS verantwoordelijke zorgt voor nog betere resultaten, omdat deze clubs hoger scoren op elk ethisch thema. Deze conclusie ligt in lijn met onderzoek van Dobbinson *et al.* (2006) die aantoonde dat jeugdsportclubs met een verantwoordelijke voor gezondheid explicieter aandacht geven aan gezondheids promotie. Bovendien werd ook vastgesteld dat jeugdsportclubs met een beleidsplan en clubverantwoordelijke voor EVS minder hindernissen ervaren bij het in de praktijk brengen van de ethische thema's.

Het loopt met andere woorden goed als er een degelijke structurele werking is met een concreet beleidsplan en een clubverantwoordelijke voor EVS. Het is ook belangrijk dat de clubs hun trainers, (jeugd)leden én ouders inspraak geven. Niettegenstaande jeugdsportclubs met een beleidsplan meer inspraakmogelijkheden voorzien in vergelijking met jeugdsportclubs zonder beleidsplan, kan op dit vlak nog vooruitgang worden geboekt. Ongeveer drie op tien jeugdsportclubs met een beleidsplan antwoorden *helemaal akkoord* op de vraag of jeugdleden en hun ouders de mogelijkheid hebben om deel te nemen aan het beleid. Bij de jeugdsportclubs die niet over een uitgeschreven beleidsplan beschikken, is dit aandeel nog geen 10%. Tot slot is de kans op een goede aanpak ook groter als de clubs samenwerken met deskundigen en lokale overheden.

5. BESLUIT

Jeugdsportclubs zijn van mening dat EVS een belangrijke taak is. Ze erkennen echter dat ze in de toekomst nog meer aandacht moeten besteden aan deze thematiek. Uit het onderzoek konden we onder meer vaststellen dat Vlaamse jeugdsportclubs op de meeste ethische thema's een onvoldoende scoren op het actieniveau. Jeugdsportclubs ervaren een gebrek aan kennis en expertise en verwachten meer inhoudelijke steun van overheid (en sportfederatie) om de ethische thema's in de praktijk te kunnen toepassen. Op basis van de interviews met clubbestuurders hebben we een aantal nuttige praktijkvoorbeelden kunnen detecteren. Dit toont aan dat er in het veld al enige expertise aanwezig is. Een bredere bekendmaking van deze praktijkvoorbeelden is aangewezen en kan voor andere jeugdsportclubs een inspiratie vormen om acties uit te werken. In het kader van de ethische thema's *inclusie*, *respect voor diversiteit* en *solidariteit* werd door de Vlaamse Sportfederatie (VSF) een website gelanceerd met oplossingen om participatiedrempels in de sportclub weg te werken (VSF, 2011). Tot slot werd in het onderzoek het belang van een goede structurele omkadering van de jeugdsportclub aangetoond. Vlaamse jeugdsportclubs met een uitgeschreven beleidsplan en een clubverantwoordelijke voor EVS scoorden namelijk beduidend beter op hun beleid en werking binnen deze thematiek. Bovendien ervaren deze jeugdsportclubs ook minder hindernissen om EVS in de praktijk te brengen. Voor de volledige rapportering van de onderzoeksresultaten verwijzen we naar de eindrapporten die gedownload kunnen worden via www.faber.kuleuven.be/BMS (Seghers *et al.*, 2012a, 2012b).

REFERENTIES

- Côté, J. & Hay, J. (2002). Children's involvement in sport: a developmental perspective. In J.M. Silva & D.E. Stevens (Eds.), *Psychological foundations of sport* (pp. 484-502). Boston: Allyn & Bacon.
- Committee on Sports Medicine and Fitness and Committee on School Health. 2001. Organized Sports for Children and Preadolescents. *Pediatrics*, 107(6), 1459-1462.
- De Haan J. & Breedveld, K. (2000). *Trends en determinanten in de sport. Eerste resultaten uit het AVO 1999 (SCP Paper 68)*. Den Haag: Sociaal & Cultureel planbureau.
- Dobbinson, S.J., Hayman, J.A. & Livingston, P.M. (2006). Prevalence of health promotion policies in sports clubs in Victoria, Australia. *Health Promotion International*, 21(2), 122-129.

- D'Hondt, E., Deforche, B., Gentier, I., De Bourdeaudhuij, I., Vaeyens, R., Philippaerts, R. & Lenoir, M. (2013). A longitudinal analysis of gross motor coordination in overweight and obese children versus normal-weight peers. *International journal of obesity*, 37(1), 61-67.
- Fraser-Thomas, J.L., Côté, J. & Deakin, J. (2005). Youth sport programs: an avenue to foster positive youth development. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 10(1), 19-40.
- Kjønniksen, L., Anderssen, N. & Wold, B. (2009). Organized youth sport as a predictor of physical activity in adulthood. *Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sports*, 19(5), 646-654.
- Kokko, S., Kannas, L., & Villberg, J. (2006). The health promoting sports club in Finland – a challenge for the settings-based approach. *Health Promotion International*, 21(3), 219-229.
- Panathlon Vlaanderen. (2004). Panathlonverklaring “Ethiek in de Jeugdsport”. Geraadpleegd op 1 februari 2013: www.panathlonvlaanderen.be/node/10.
- Rutten, E.A., Dekovic, M., Stams, G.J., Schuengel, C., Hoeksma, J.B., & Biesta, G.J. (2007). On-and off-field antisocial and prosocial behavior in adolescent soccer players: a multilevel study. *Journal of Adolescence*, 31(3), 371-387.
- Sallis, J.F., Prochaska, J.J., & Taylor, W.C. (2000). A review of correlates of physical activity of children and adolescents. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 32(5), 963-975.
- Scheerder, J., Thibaut, E., Pauwels, G., Vandermeerschen, H., Winand, M. & Vos, S. (2011). *Sport in clubverband. Een analyse van de clubgeorganiseerde sport in Vlaanderen (Deel 1)* (Beleid & Management in Sport 8). Leuven: KU Leuven/Afdeling Sociale Kinesiologie & Sportmanagement.
- Scheerder, J., Vandermeerschen, H., Borgers, J., Thibaut, E. & Vos, S. (2013). *Vlaanderen sport! Vier decennia sportbeleid en sportparticipatie* (Sociaalwetenschappelijk onderzoek naar Bewegen & Sport 5). Gent: Academia Press.
- Scheerder, J., Vanreusel, B., Beunen, G., Claessens, A., Renson, R., Vanden Eynde, B., & Lefevre, J. (2008). Lifetime adherence to sport and physical activity as a goal in physical education. In search of evidence from longitudinal data. In J. Seghers & H. Vangrunderbeek (Eds.), *Physical education research. What's the evidence* (pp. 29-40). Leuven: Acco.
- Scheerder, J. & Vos, S. (2011). Social stratification in adults' sports participation from a time-trend perspective. Results from a 40-year household study. *European Journal for Sport & Society*, 8(1/2), 7-13.
- Seghers, J., Scheerder, J., Boen, F., Thibaut, E., & Meganck, J. (2012a). *Medisch en ethisch verantwoord sporten. Het promoten van fysiek, psychisch en sociaal welbevinden van jongeren in Vlaamse jeugdsportclubs* (Beleid & Management in Sport 12). Leuven: KU Leuven, Departement Bewegingswetenschappen.
- Seghers, J., Scheerder, J., Boen, F., Thibaut, E., Meganck, J. (2012b). *Medisch en ethisch verantwoord sporten. Praktijkvoorbeelden in Vlaamse jeugdsportclubs* (Beleid & Management in Sport 13). Leuven: KU Leuven, Departement Bewegingswetenschappen.
- Sothorn, M.S., Loftin, M., Suskind, R.M., Udall, J.N. & Blecker, U. (1999). The health benefits of physical activity in children and adolescents. Implications for chronic disease prevention. *European Journal of Pediatrics*, 158(4), 271-274.
- Steiner, H., McQuivery, R.W., Pavelski, R., Pitts, T. & Kraemer, H. (2000). Adolescents and sports: risk or benefit? *Clinical Pediatrics*, 39(3), 161-166.
- Vlaamse regering (2011). *Sportfederaties starten concrete uitwerking voor ethisch verantwoord sporten*. Brussel: Kabinet Philippe Muyters, Vlaams minister van sport.
- VSF (2011). Hoe maak ik mijn sportclub laagdrempelig? Geraadpleegd op 1 februari 2013: www.laagdrempeligesportclub.be/.